

ELISABET HOLM:

Förtroendenämnder – vad är det?

För två år sedan – under Elisabet Holms tid som sjukvårdsminister – trädde lagen om förtroendenämnder och lagen om tillsyn över sjukvårdspersonal i kraft. Tillsynslagen markerar uttryckligen att patienten skall visas omtanke och respekt – något som är speciellt viktigt inom långtidsvården och den psykiatriska vården där patienten är i underläge. Enligt lagen om förtroendenämnder skall varje landsting ha en förtroendenämnd dit patienter och anhöriga skall kunna vända sig om det uppstår problem i kontakten med sjukvården. Lagarna innebär något helt nytt för patienterna. Det är viktigt att sprida kunskap om dem, skriver Elisabet Holm, så att patienterna kan få sina intressen tillgodosedda utan att åsamkas höga kostnader. Förtroendenämnderna är också till gagn för landstingen genom att missförhållanden inom sjukvården kan upptäckas i tid och undanröjas.

Den svenska sjukvården anses vara världens bästa. Detta är nog sant, när det gäller akutsjukvården. Den medicinskt-tekniska utrustningen är mycket kvalificerad och vår sjukvårdspersonal välutbildad och kunning.

Så kommer ett program i radions kanal 1 om mentalsjukvården. Hur många av de påståenden som fördes fram i programmet, som var riktiga, undandrar sig mitt bedömande. Men bara det faktum, att det finns skäl att sända ett program med detta innehåll, är nog för att man skall bli misstänksam.

I programmet skildrades fall av höggradig brutalitet från vårdarnas sida mot försvarslösa patienter. Såväl före detta program som efter detsamma har anhöriga tagit kontakt med mig om likartade förhållanden på olika håll i landet. Så något verklighetsunderlag måste föreligga.

Den 1 juli 1980 trädde lagen om tillsyn över sjukvårdspersonal och lagen om förtroendenämnder i kraft. Det är två lagar som kommit till utan nämnvärda kommentarer i massmedia. Detta är dock lagar som innebär något helt nytt för patienterna.

Tillsynslagen

Tillsynslagens § 5 lyder:

”Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall vinnlägga sig om att ge patienten sakkunnig och omsorgsfull vård. Han skall så långt det är möjligt utforma och genomföra vården i samråd med patienten. Han skall visa patienten omtanke och respekt.

Den som har ansvaret för vården

skall, i den mån det inte kan antas motverka ändamålet med vården, se till att patienten får upplysningar om sitt hälsotillstånd och om de behandlingsmöjligheter som står till buds. Om upplysningarna inte kan lämnas till patienten skall de i stället lämnas till en nära anhörig till honom."

I denna lagparagraf kommer för första gången rent etiska aspekter på sjukvården in i lagstiftningen.

Patientens rätt till information om sitt sjukdomstillstånd och de behandlingsmöjligheter som finns är förutsättningen för att vården skall kunna ske i samverkan mellan patient och läkare. Detta är något som knappast orsakar problem inom den somatiska akutsjukvården. Situationen är en helt annan inom mental-sjukvården, där patientens medverkan ofta inte är möjlig. Lagen ger dock uttryckligen besked om att i sådana fall skall anhöriga få de erforderliga upplysningarna.

Lagens uttryckliga markering av att patienten skall visas omtanke och respekt är tillämplig inom alla sjukvårdens områden. Den är särskilt viktig inom långtidsvården och den psykiatriska vården, där patientens underläge är påtagligt. Omtanke och respekt – vad är då det? Ja, i första hand givetvis att patienten får den vård hans tillstånd kräver. Att man är hänsynfull mot människor från andra länder och andra religioner. Att den som är gammal och/eller förvirrad inte nonchaleras eller ses över axeln. Respekten för människovärdet måste alltid finnas.

Omtanke kan innebära många olika ting allt från hänsynlöst träskoklamp nat-

tetid till slarvigt serverade måltider. Det är bristande omtanke att dröja så länge med att svara på en ringning att patienten inte hinner hjälpas på toaletten. Det är bristande omtanke att inte se till att långtidssjuka får i sig sin mat utan blir undernärda mitt i all välfärden. Det är bristande omtanke att låta en gammal mentalsjuk kvinna tillbringa sin dag rätt upp och ner på en stol utan möjlighet att vila sig på sin säng, därför att personalen låst dörren till hennes rum.

Detta är bara några få exempel på tyvärr ganska vanliga företeelser inom dagens sjukvård, den sjukvård som kanske skall vara världens bästa. Och allt detta, som kan förefalla vara bagateller, är egentligen brott mot svensk lag. Lagen gäller all personal inom hälso- och sjukvården. Det skulle vara intressant att veta hur hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd skulle reagera om ett ärende av den här typen fördes dit. Mig veterligen har detta ännu aldrig hänt, kanske mycket beroende på att ingen vet om lagens lydelse.

Lagen om förtroendenämnder

Mycket få känner också till lagen om förtroendenämnder. Varje landsting skall ha en förtroendenämnd dit patienter och anhöriga skall kunna vända sig om det uppstår problem i kontakten med sjukvården.

Bakgrunden till inrättandet av förtroendenämnder är ett stort antal motioner i riksdagen och i så gott som alla landsting under 70-talet om inrättande av tjänster som patientombudsman, dvs en person som skulle tillvarata patientens intressen i sjukvården. Ett flertal böcker

av kända författare om hur det var att vara patient publicerades också under 70-talet.

Någon lag om patientombudsman blev det inte utan i stället lag om förtroendenämnder, som på många håll i landet i praktiken blivit detsamma som en patientombudsman med en referensgrupp av förtroendemän. På sina håll har den verkställande tjänstemannen fått beteckningen patientombudsman.

Benämningen förtroendenämnd måste ses som ett uttryck för att patienten i förtroende skall kunna vända sig till nämnden, när något gått snett i kontakten med sjukvården. Nämnden har dock inga disciplinära befogenheter och har inte heller till uppgift att lotsa patienten snabbare igenom vårdkö.

I det aktuella Kanalen-programmet nämndes icke ordet förtroendenämnd. Möjligen kan man därav dra den slutsatsen att ingen, vare sig programledning, anhöriga eller sjukvårdspersonal kände till att det finns en sådan nämnd.

Varför är det då viktigt att kunskapen om förtroendenämnder ökar? I första hand naturligtvis för att patienten skall få

sina intressen tillgodosedda utan att åsamkas extra kostnader.

I andra hand därför att man kan skönja vissa tendenser till en utveckling liknande den man haft i USA, där man dels har en lag om patientens rättigheter, vilket är positivt, dels saknar en motsvarighet både till våra förtroendenämnder och vår patientförsäkring. När patienten lämnar sjukhuset möts han ofta av en advokat som förutsätter att det varit något som varit fel och åtar sig att föra patientens talan i ett skadeståndsmål. Det blir icke sällan en dyrbar process för patienten utan att några positiva resultat uppnås.

Det finns här och var i Sverige personer som med skiftande juridisk bakgrund driver en liknande verksamhet med tveklaktiga motiv. Det finns därför anledning för sjukvårdshuvudmännen att sprida kunskapen om förtroendenämnderna, som skulle kunna bli patienternas stöd utan att åsamka höga kostnader. Sjukvårdshuvudmannen borde också inse att förtroendenämndernas verksamhet skulle vara till gagn även för landstingen genom att missförhållanden inom sjukvården kan upptäckas i tid och undanröjas.